

Az olvasó érdekes – hol furcsa, hol megmosolyogtató – adalékokat talál a könyvben a 19. századi magyar történelem és benne városunk történetének egy-egy szeletéről. Épp a tematikus válogatás miatt ki-ki kedvére csemegézhet a bejegyzések közül. Ez az a kötet, amelyet nem feltétlenül kell az elejétől a végéig egyszerre végigolvasni – de mindenképpen érdemes elolvasni.

DOMINKOVITS PÉTER

Margit Kopp – Stefan Körner
(szerk.) Margit Esterházy
hercegné 1874–1910.
Odaadó, modern,
családcentrikus.
Eisenstadt, 2010.

Gr. Cziráky Antal és gr. Esterházy Alice leánya, gr. Cziráky Margit 1874. augusztus 8-án, Dénesfán született. Édesanyja fiatalon (32 éves korában, 1882. június 22-én) hunyt el; a 8 éves kislány apja második feleségében, gr. Keglevich Rozáliában is szerető támaszra lelt. 24 éves korában ment férjhez hg. Esterházy IV. Pál legidősebb fiához, a jogi végzettséggel, államtudományi doktorátussal rendelkező IV. Miklóshoz, aki családtagjai, rokonai támogatását élvezve, mind gazdasági, mind szociális téren nagy aktivitással modernizálta az Esterházy uradalmakat. Miklós atyjának 1898. augusztusi halála miatt az esküvőre végül is novemberben került sor: a Cziráky család lovasberényi uradalmának központjában, Lovasberényben a világi, majd Budapesten, Vaszary Kolos hercegprímás, esztergomi érsek celebrálása mellett az egyházi szertartásra. A főrangú frigy jelentőségét érzékelteti: a gondosan megtervezett esküvőn nem csak a Magyar Királyság, hanem a Habsburg Monarchia elitjének képviselője is megjelent, többek között a Széchényi, Károlyi, Trauttmansdorff, Schönborn családok tagjai. A hercegprímás az ünnepi ceremónián Cziráky Margithoz intézett szavai kívánatként a férj támaszát jelentő vallásos, házias, családcentrikus, gyermekszerető hitves képét fogalmazták meg. IV. Miklós hitvesében egy mindezen tulajdonságokkal rendelkező, jótékony, szociális tekintetben elkötelezett, ízig-vérig modern asszonyra talált, aki a nagyon határozott saját elképzelései mellett férjét nem csak a privát szférában, hanem a politikai cselekvések mezején is messzemenően támogatta. A település (pl. Felső-Kismartonhegy) és a kultúra egybefonódó támogatását jelképezheti a Joseph Haydn zeneszerző halálának századik évfordulójára, 1909-ben, a hercegi pár védnöksége alatt Kismartonban megrendezett nagyszabású emlékprogram, avagy az a tény, hogy a hercegi pár időszaka Esterháza másodvirágzását hozta,

egyebek mellett a kertek megújulása tekintetében. A hercegné korai szociális érzékenységét még Vaszary Kolos is kiemelte. Az arisztokrata hölgyek jótékony szerepvállalásának (Brunszvik Teréz, Pauline Metternich) legjobb példáit követő Cziráky Margit Kismartonhegyen leánynevelő iskolát létesített (1899) és működését később is jelentős anyagi segítséggel támogatta, Süttörön óvodát, iskolát alapított, az ottani gyerekek ajándékozására külön odafigyelt. Az egyik legismertebb szerepvállalása a csornai kórházhoz kötődik, amelyhez IV. Miklós adott telket, és amelyet a hercegné halála után, 1913. október 12-én róla neveztek el. Vallásosságában, a Mária kultusz ápolásában, az Esterházy család egy kiemelkedő kora újkori tagját, I. Pál herceget követte. Kifejezetten nagy tisztelője volt a felső-kismartonhegyi templom kegyképének, kegyes adományai az Esterházy család számos fontos kegyhelyére eljutottak.

A hercegi párnak hat gyermeke született: Marie (1900), a majorátus későbbi ura, Pál (1901), egy születésekor elhunyt kislány, Alexia (1902), a sportokat, vadászatot, utazásokat kedvelő Antal (1903), a politika és államtudományok doktorává vált László (1905), és Bernadett (1910). A hercegné e kislány születését (1910. júl. 17.) követően súlyosan megbetegedett, újsághírek szerint 1910. augusztus 18-án éjjel embólia következtében Eszterházán hunyt el. Kívánsága szerint 1910. augusztus 22-én ott temették el („... ahonnan a Fertőt is és a Hanságot is látom.”), sírját Széchenyi Miklós győri megyéspüspök áldotta meg.

A kis kiadvány megjelenetésének a haláleset százéves fordulója adott szomorú aktualitást. Az Esterházy Magánalapítvány gyűjteményében dolgozó *Margit Kopp* a szakirodalomra, Cziráky Margit fennmaradt levelezésének a töredékére, kiegészítő kutatásokra (pl. Cziráky Margit kitűnő ízlésének, nemzetközi szintű megrendeléseinek bemutatására, Prella cég levéltára, Lyon, a győri Xántus János Múzeum Cziráky-gyűjteménye) építve egy, a 19/20. század fordulóján élt olyan arisztokrata asszony portréját vázolta fel, aki kitűnően ötvözte a tradicionális szerepeket kora modern eszmeáramlataival, kihívásaival. Személyét egyaránt jellemezte a család és a gyerekek iránti szeretete és társadalmi állásából fakadó kötelezettségek tudatos vállalása. A további kutatásokból, biográfiára sarkalló sorokból Benczúr Gyula híres festményén megörökített (Esterházy Margit hercegné és Esterházy Pál herceg, 1908.) aktív, alkotó asszony arcéle tűnik fel. A nagyon igényes nyomdatechnikával készült kis kötet a szerző és *Stefan Körner* művészettörténész szerkesztésében, elsőrangúan idézi meg Cziráky Margit hercegné személyét. A magyar változatot *Orbán István* (Bécs) fordította.